

تاریخ حقوق حکومت آل کیا در گیلان

(۱۰۰۰-۷۶۹ ه. ق.)

www.ketab.ir

نویسنده

دکتر یزن عباسی لاهیجی

دانشیار دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران

سرشناسه: عباسی لاهیجی، بیژن، ۱۳۵۴.
 عنوان و نام پدیدآور: تاریخ حقوق حکومت آل کیا در گیلان (۱۰۰۰ - ۷۶۹ ه. ق.) / نویسنده
 بیژن عباسی لاهیجی.
 مشخصات نشر: تهران: نشر داتیک، ۱۴۰۰.
 مشخصات ظاهری: ۱۸۱ صفحه. جدول.
 شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۴۲۲۶-۳-۲
 وضعیت فهرست‌نویسی: فیا.
 یادداشت: کتابنامه: ص. ۱۷۲-۱۸۱
 موضوع: ایران -- تاریخ -- کیانیان، ۸۸۰ - ۱۰۰۱ ق.
 Iran -- History -- Kiarvans, 1475 -- 1592
 موضوع: گیلان -- تاریخ -- قرن ۹ ق.
 Gilan (Iran: Province) -- History -- 15th century
 گیلان -- سیاست و حکومت -- قرن ۹ ق.
 Gilan (Iran: Province) -- Politics and government -- 15th century
 رده‌بندی کنگره: DSR 1165
 رده‌بندی دیویی: ۹۵۵/۰۶۸
 شماره کتاب‌شناسی ملی: ۸۷۳۳۱۲۱
 اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیا
 صفحه‌آرا: مهدی حسنوند

نشر داتیک

داتیک واژه‌ای فارسی به معنای عادلانه است.

هرگونه تکثیر از این اثر بدون مجوز از ناشر خلاف قانون بوده و پیگرد قانونی دارد.
 آدرس: تهران، خیابان ولیعصر، خیابان توانیر، میدان شهید عباس‌پور، خیابان نظامی گنجوی،
 نبش کوچه هفت‌پیکر، پلاک ۳۳، طبقه ششم
 تلفن: ۰۹۲۱۴۹۳۰۸۳۸

پست الکترونیک: datik.pub@gmail.com

سایت اینترنتی: www.iala.ir

تاریخ حقوق حکومت آل کیا در گیلان

دکتر بیژن عباسی لاهیجی

عکس روی جلد، آرامگاه چهار پادشاه کیایی در لاهیجان: البرز عباسی

چاپ اول: ۱۴۰۰؛ تیراژ: ۲۰۰ جلد؛ قیمت: ۶۵۰,۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۴۲۲۶-۳-۲ ISBN

فهرست مطالب

۹.....	فهرست کوتاه نوشته ها.....
۱۰.....	مقدمه.....
۱۳.....	فصل نخست- تأسیس و استمرار حکومت آل کیا و مذهب آنها.....
۱۳.....	مبحث نخست- تأسیس و استمرار حکومت آل کیا.....
۱۸.....	مبحث دوم- از ورود اسلام به گیلان تا رسمیت مذهب شیعه‌ی زیدی.....
۲۱.....	مبحث سوم- امیران آل کیا.....
۲۲.....	۱. سید امیر کیا (۶۶۳-۷۶۲ ه. ق.).....
۲۳.....	۲. سید علی کیا (۷۹۱-۷۶۹ ه. ق.).....
۲۹.....	۳. سید هادی کیا (۷۹۷-۷۹۱ ه. ق.).....
۳۰.....	۴. سید حسین کیا (۷۹۸-۷۹۷ ه. ق.).....
۳۲.....	۵. سید رضا کیا (۸۲۹-۷۹۸ ه. ق.).....
۳۳.....	۶. کار کیا امیر سید محمد رانکوهی (۸۳۳-۸۲۹ ه. ق.).....
۳۴.....	۷. سید ناصر کیا (۸۵۱-۸۳۳ ه. ق.).....
۳۵.....	۸. کار کیا سلطان محمد (۸۸۳-۸۵۱ ه. ق.).....
۳۶.....	۹. میرزا علی کیا (۹۱۰-۸۸۳ ه. ق.).....
۳۷.....	۱۰. سلطان حسن پسر سلطان محمد (۹۱۱-۹۱۰ ه. ق.).....
۳۸.....	۱۱. سلطان احمد خان (۹۴۰-۹۱۱ ه. ق.).....

۱۲. کارکیاعلی (۹۴۱-۹۴۰ ه. ق.)..... ۳۹
۱۳. کارکیا سلطان حسن دوم (۹۴۳-۹۴۱ ه. ق.)..... ۳۹
۱۴. خان احمد خان پسر کارکیا سلطان حسن، بیه پیش (۹۴۳-۹۷۵ ه. ق.) و دور دوم حکومت (۹۸۵-۱۰۰۰ ه. ق.)..... ۳۹
- مبحث چهارم- قلمرو به عنوان ملک موروثی در دوران آل کیا..... ۴۰
- فصل دوم- روابط آل کیا با جلایریان، تیمور، ترکمانان و صفویان..... ۴۳
- مبحث نخست- روابط آل کیا با جلایریان..... ۴۳
- مبحث دوم- روابط آل کیا با تیمور..... ۴۴
- گفتار سوم- روابط آل کیا با ترکمانان..... ۴۹
- الف- روابط آل کیا با ترکمانان قرقه قویونلو (۸۷۲-۸۰۹ ه. ق.)..... ۴۹
- ۲- روابط آل کیا با ترکمانان آق قویونلو (۹۰۷-۱۵۰۲ ه. ق.)..... ۵۲
- مبحث چهارم- روابط آل کیا با صفویان..... ۵۵
- گفتار نخست- نقش آل کیا در تأسیس سلسله‌ی صفوی..... ۵۵
- گفتار دوم- روابط آل کیا با سلسله‌ی صفوی..... ۵۷
- گفتار سوم- روابط خان احمدخان گیلانی با سلسله‌ی صفوی..... ۶۱
- الف- روابط خان احمدخان با شاه تهماسب اول..... ۶۱
- ب- روابط خان احمدخان با شاه عباس..... ۷۱
- مبحث پنجم- حکومت گیلان پس از فتح آن توسط شاه عباس..... ۷۹
- فصل سوم- حاکمیت دینی در دوران آل کیا..... ۸۵

- مبحث نخست- اندیشه‌ی فرمانروایی بنا بر گزینش خداوند در ایران..... ۸۵
- مبحث دوم- اندیشه‌ی فرمانروایی بنا بر گزینش خداوند در حکومت آل کیا..... ۸۸
- مبحث سوم- اجرای موازین شرعی و اعمال مذهبی در دوران آل کیا..... ۹۱
- مبحث چهارم- جنگ‌های مذهبی-سیاسی آل کیا..... ۹۵
- گفتار نخست- جنگ با پیروان اسماعیلیه در الموت، اشکور و دیلمان..... ۹۷
- الف- جنگ‌های سیدعلی کیا در الموت، اشکور و دیلمان..... ۹۸
- ب- جنگ‌های سیدرضا کیا در دیلمان و اشکور..... ۱۰۲
- گفتار دوم- جنگ بلم پیروان اهل سنت در بیه پس..... ۱۰۳
- مبحث پنجم- مقابله با مخالفان سیاسی و صوفیان..... ۱۱۱
- مبحث ششم- تغییر مذهب آل کیا از زیدیه به اسماعیه..... ۱۱۳
- فصل چهارم- توجه و احترام آل کیا به مردم و اندیشمندان..... ۱۱۷
- مبحث نخست- توجه آل کیا به نظر مردم و اندیشمندان در حکمرانی..... ۱۱۷
- مبحث دوم- احترام آل کیا به دانشمندان، شاعران و هنرمندان..... ۱۲۰
- فصل پنجم- امور و تشکیلات اداری، نظامی و قضایی حکومت آل کیا..... ۱۲۸
- مبحث نخست- ارائه‌ی خدمات عمومی و آبادانی..... ۱۲۹
- گفتار نخست- ارائه‌ی خدمات عمومی و انجام امور حسبی در اسلام و ایران..... ۱۲۹
- گفتار دوم- ارائه‌ی خدمات عمومی در دوران آل کیا..... ۱۳۳
- الف- خدمات سیدعلی کیا (۷۹۱-۷۶۹ ه. ق.)..... ۱۳۴
- ب- خدمات سیدهادی کیا (۷۹۷-۷۹۱ ه. ق.)..... ۱۳۵

مقدمه

شناخت پدیده‌های کنونی جامعه از قبیل فرهنگ، آداب و رسوم و مذهب بدون توجه و بررسی تاریخ و گذشته‌ی کشور امکان‌پذیر نیست. در سرزمین ایران، پس از ورود اسلام و پیش از شکل‌گیری دولت ملی در کشور، شاهد وجود حکومت‌های محلی در نقاط مختلف بودیم که هر کدام، منشأ آثار و خدمات مهمی بودند. یکی از این حکومت‌ها که به طور اندک مورد توجه تاریخ‌نگاران ملی قرار گرفته، حکومت آل کیاست که در گیلان به مدت ۲۳۱ سال (۱۰۰۰-۷۶۹ ه. ق.) حکومت کرد. این حکومت، نقش مهمی در به قدرت رسیدن سلسله‌ی صفویه که نخستین دولت ملی را در ایران پس از اسلام تشکیل داد، و مذهب شیعه را به عنوان مذهب رسمی ایران اعلام نمود، داشت.

موقعیت طبیعی و اوضاع سیاسی ایران به ویژه پس از سرنگونی ایلخانان، ضعف قدرت‌های مرکزی، آشفتگی سیاسی پیوسته و ظهور جنبش سربداران خراسان و مرعشیان مازندران، زمینه‌ی به قدرت رسیدن و تسلط آل کیا بر گیلان بیه پیش و استمرار حکومت آنها را فراهم کرد. پس از ورود اسلام به ایران، در میان حکومت‌های محلی گیلان، این خاندان طولانی‌ترین و منسجم‌ترین حکومت را داشت و دارای قلمرو، حاکمیت و نظام سیاسی و قوانین و تشکیلات اداری، مالی، مذهبی و نظامی خاص خود بود.

مرز فرمانروایی کیاییان در گیلان بیه پیش از شمال به دریای کاسپی (مازندران)، از خاور به حکومت رستم‌دار (رویان قدیم) و مرعشیان طبرستان و از جنوب، رودبار و الموت بود، البته در دوره‌هایی، دولت مرکزی ایران، حکومت گیلان

بیه پس (غرب گیلان) و حتا دارالمرز از آستارا تا استرآباد را به این خاندان واگذار کرده بود. در دوره‌هایی نیز حکومت مناطق جنوب البرز از جمله طارم، قزوین و طالقان در اختیار این حکومت بود.

آل کیا از ابتدا دارای مذهب شیعه‌ی زیدی بود ولی مدتی پس از روی کار آمدن سلسله‌ی صفوی، به مذهب شیعه‌ی دوازده امامی گروید. این حکومت، موازین این مذهب را در قلمرو خود اجرا می‌نمود و برای گسترش آنها می‌جنگید. همچنین گفتنی است که در این حکومت به مردم و اندیشمندان توجه شده و خدمات عمومی عمرانی متعددی ارائه شد که از آن جمله می‌توان به ساخت راه، پل، سد، بازار، کاروان‌سرا، حمام، مدرسه و استخر اشاره کرد.

زبان رسمی مکاتبات حکومت و تاریخ نگاری این دوره شامل تاریخ گیلان و دیلمستان نوشته‌ی سیدظهرالدین مرعشی، تاریخ خلانی نوشته‌ی علی بن شمس الدین لاهیجی و تاریخ گیلان نوشته‌ی عبدالفتاح فومنی نیز همانند دیگر نقاط ایران، فارسی بود.

آل کیا در زمان حکومت تیمور، ترکمانان قره قویونلو و آق قویونلو و صفویان با پرداخت خراج سالانه، استقلال خود را حفظ نمود تا این که در سال ۱۰۰۰ ه. ق. به دلیل نافرمانی خان احمدخان گیلانی، شاه عباس یکم، این منطقه را فتح و ضمیمه‌ی خاک ایران کرد.

درباره‌ی تاریخ این خاندان، کتاب‌ها و مقاله‌های متعددی به‌ویژه در گیلان نگاشته شده است ولی درباره‌ی حقوق و به‌ویژه حقوق عمومی این حکومت، تاکنون پژوهشی صورت نگرفته است. شایان گفتن است که در تاریخ ۲۶ آبان ۱۴۰۰ درباره نقش خاندان آل کیا در تحولات تاریخی گیلان، نشست علمی توسط انجمن حمایت

از میراث فرهنگی و طبیعی گیلان با همکاری ادارات میراث فرهنگی و فرهنگ و ارشاد اسلامی در پژوهشکده چای ایران در لاهیجان برگزار شد و نگارنده، درباره‌ی شاخصه‌های حقوقی حکومت آل کیا سخنرانی کردم.

ما در این کتاب می‌کشیم در چهارچوب مفاهیم حقوقی و به‌ویژه حقوق عمومی، چگونگی به قدرت رسیدن و استمرار این حکومت، مذهب مردم گیلان، مفهوم و جایگاه قلمرو و سرزمین در این دولت (فصل نخست)، روابط این حکومت با دولت‌های هم‌عصر خود (فصل دوم)، منشأ حاکمیت دولت، حاکمیت دینی، اجرای موازین شرعی در این حکومت، جنگ‌های مذهبی و سیاسی آن با حاکمان همسایه‌ی خود (فصل سوم)، جایگاه مردم و اندیشمندان (فصل چهارم) و سرانجام درباره‌ی امور و تشکیلات اداری، نظامی و قضایی آن و ارائه‌ی خدمات عمومی، انجام امور خبسی، زدن سکه و انواع مالیات در این حکومت (فصل پنجم) را مورد بررسی قرار دادیم. در پایان کتاب نیز به‌عنوان پیوست، به روابط حقوقی ایاب و رعیت در گیلان، دیباچه‌ای بر نظام فتووالی در پرداختیم.

دکتر یژن عباسی لاهیجی

دانشیار دانشکده حقوق و

علوم سیاسی دانشگاه تهران

دی ۱۴۰۰